

„Český prozaik, dramatik, filmový scénárista a publicista Vladislav Vančura se zapsal do historie české literatury především jako tvůrce jazykově experimentálních poetických próz s náměty ze současnosti i minulosti...“ To o Vančurovi říkají odosobněné školní učebnice. Jaký byl doopravdy?

Vladislav Vančura přišel na svět 23. června 1891 v Háji u Opavy. Vančurovi v té době měli již tři dcery a čtvrtá se měla narodit pět let po jediném synovi. Jeho otec, Václav Vojtěch Vančura, toho času úředník v cukrovaru, byl pro Vladislava vždy velkou láskou. Vzhlížel k němu už od útlého věku a na rozdíl od přísné a pracovité matky to byl právě otec, kdo Vladislavovi nejčastěji poskytoval láskyplné pohlázení. Nejdelsí a nejkrásnější část dětství prožil v Davli, blízko řeky, domácích zvířat a rodinného krbu. Sám Vančura později prohlašoval, že jeho největšími láskami jsou tatínek, Vltava, knihy a psi.

Samomluva a školní sabotáže

Jako dítě býval uzavřený, zamyšlený, nebylo ani výjimkou, že si sám pro sebe povídal. Vše se ještě zhoršilo, když ho rodiče v jedenácti letech spolu se staršími sestrami poslali do Prahy do podnájmu. Stesk po domově, po psech a po tatínkovi jen vyostřily Vladislavovu touhu po samotě. Nikdy nebyl pilným žákem, naopak. Ve škole se necítil dobře, domácí úkoly neodevzdával, a když přišel po vyučování domů, ležel až do večera v knihách. Na tyto roky utrpení mnohokrát vzpomínal a prožitý smutek se o to více odrážel v jeho pozdější fixaci na vlastní rodinu.

V Praze však nezůstal dlouho. Jen co nejstarší sestra Marie dokončila tzv. Výrobní spolek, získala místo v papírnictví v Benešově. Nastalo další stěhování a pro Vladislava další změna už tak neoblíbené školy. Čekal ho nástup do tercie gymnázia v novém městě. Benešovské bydliště však pro Vančuru mělo světlou stránku. Zanedlouho se začal stýkat s o půl roku starším Karlem Novákem (později Karlem Novým) a konečně našel partnera pro vášnivé diskuze nad proticírkevními články, kritiky profesorů, ale bohužel i školní sabotáže. Stali se s Novým velmi blízkými přáteli a byl to právě otec Karla Nového, kdo se stal Vančurovi předlohou pro Pekaře Jana Marhoulu.

Práva versus medicína

Vančurův odpor ke školní docházce se vystupňoval v kvartě gymnázia, kdy si umínil, že do školy již nadále chodit nebude. Docházelo k mnoha konfliktům s kantory a jeho situace dospěla k trvalému vyloučení ze studia. Po nějakém čase našel pracovní uplatnění v Praze v Grafické unii. Žil spolu s Karlem Novým v malém pokojíku na prahu bídy, nicméně stále umíňený a odmítající návrat ke studiu. V tomto čase začal poprvé uveřejňovat v novinách fejetony a básničky.

Na nátlak rodiny nakonec gymnázium dokončil a prakticky hned po maturitě se dal zapsat na

práva. Sám přemýšlel nejprve o medicíně, nicméně vidina okamžitého výdělků pro studenta práv byla silnější než vášeň. Vančura totiž velmi těžce nesl fakt, že byl poslední roky na gymnáziu živen sestrou, a především potom jejím manželem, a chtěl se proto co nejdříve postavit na vlastní nohy. Vydrželo mu to pár měsíců. Práva se mu definitivně znechutila a Vladislav přestoupil na svůj sen, na fakultu medicíny.

Tento krok ovlivnil celý jeho život, neboť na medicíně potkal svou budoucí ženu Ludmilu, která se mu stala oporou v jeho literární činnosti a přesvědčovala ho, aby kariéru lékaře jednou provždy vyměnil za dráhu spisovatele. Nebýt Ludmily Vančurové, znali bychom Vladislava Vančuru možná jen jako obvodního lékaře našich babiček.

První světová válka

Během první světové války hrozil i Vančurovi odvod do armády. Ale objevil se jeho dětský odpor k autoritám a příkazům, jeho touha po svobodě, po rodině a po domově a důmyslnými léčkami se po celý čas války odvodům vyhýbal. Jeho žena Ludmila popisuje, jak několik týdnů před ohlášeným odvodem silně kouřil a takřka nejedl, čímž se „vyhladověl do příšerné hubenosti“. Požadavky tedy nesplnil, armáda jej nepřijala.

Umělec ve stísněných podmínkách

První společné bydlení našli manželé Vančurovi ve Zbraslavi. Vladislav byl blízko řeky, pořídili si psa a ani knihami nešetřili. Až na tatínka měl Vladislav všechny své lásky na dosah ruky. Denně se Vladislav a Ludmila nachodili desítky kilometrů do domácností s churavějícími, neboť si zatím nemohli dovolit vlastní ordinaci. Tento fakt je později vedl ke koupi nového bytu na Zbraslavi, do jehož dvou pokojů ze tří vtěsnali malou ordinaci s čekárnou. Ve třetím pokojíku, v ložnici, stál stolek s malou petrolejovou lampou, u které Vančura napsal nejen své první dvě knížky Amazonský proud a Dlouhý, Široký a Bystrozraký, ale i část díla Pekař Jan Marhoul. Do nového bytu nepřišel jen s prvními literárními úspěchy, ale narodila se tu manželům Vančurovým i jediná dcera Alena. To vše za plného běhu zbraslavské ordinace. Trvalo dlouho, než se Vladislav Vančura rozhodl definitivně ukončit svou lékařskou kariéru a věnovat se pouze psaní. Nicméně už jako lékař na plný úvazek se scházel s význačnými umělci, jako byli F. X. Šalda nebo Karel Teige.

Inspirace v každodenním životě

Vančura se nikdy netajil svou levicovou orientací, byl zakládajícím členem Devětsilu (1920) a dokonce bývali s manželkou zváni na recepci do vily Tereza, ve které od roku 1922 sídlilo první oficiální sovětské zastupitelství.

V roce 1924 podnikl cestu do Paříže, která tehdy mnoha umělcům Vančurovy generace učarovala. Ihned po návratu dokončil rozpracovanou knihu Pole orná a válečná a bez přestávky se pustil do nejznámějšího díla – Rozmarné léto. Pro Vančurovu literaturu je typická inspirace jeho opravdovým životem. Dalo by se říct, že jeho romány a povídky s naprostou přesností vykreslují opravdové osoby, jimž Vančura jen změnil jména. Zatímco Jan Marhoul je otec přítele

z dětství Karla Nového, Rozmarné léto je Vančura sám s přáteli na plovárně, z Rodiny Horváthovy vytvořil kroniku své vlastní rodiny, přičemž sám sebe otisknul do obou synů. Zajímavostí je, že ačkoli bylo Rozmarné léto už pátou knihou Vladislava Vančury a slavilo nemalé úspěchy, autor stále neměl vlastní pracovnu, kde by mohl v klidu psát a kromě toho byl ještě stále jednou nohou ve zdravotnictví. To se změnilo až po stavbě slavné Vančurovy vily (1927–1929).

Jakmile Vladislav Vančura získal potřebný klid a vlastní pracovnu, vycházela rok co rok jedna kniha. První dokončenou knihou ve Vile byl Poslední soud, následovala Hrdelní pře, Markéta Lazarová a jeho jediná knížka pro děti – Kubula a Kuba Kubikula, na níž se ukazuje Vančurova vášeň pro hru s jazykem a slovy a to je také důvodem, proč je tato dětská kniha prakticky nepřeložitelná do jiných jazyků.

Vančura a film

Vladislav Vančura vždy obdivoval a miloval filmy. Jeho žena Ludmila vzpomínala, že mnohokrát navštívili v biografu i tři představení po sobě. I když chtěl dlouho pracovat u filmu a proniknout pod pokličku natáčení, bál se, že není pro filmaře dostatečně zajímavý. I přes to schovával do šuplíku mnoho povídek, u kterých nelze popřít, že se jedná o filmový námět. Společnost AB film nakonec Vančuru oslovila sama. Jako první zpracovali Vančurovo libreto Před maturitou (1932). Na dalších filmech se Vančura mohl podílet už i režijně a scénáristicky, jak tomu bylo například u filmu Na sluneční straně (1933). Film mu po takové zkušenosti ještě více učaroval. Když se začala rozbíhat činnost Čs. filmové společnosti, stal se Vančura ihned jejím předsedou. Tohoto postu se vzdal až v roce 1938, v období po první mobilizaci, kdy již na sebe nechtěl příliš upozorňovat.

Vlastenec za okupace

Během okupace si začal Vančura pomalu uvědomovat, že mračna se stahují. Naznal, že je jeho povinností českému lidu připomenout svébytnost jeho národa. I to bylo důvodem k napsání Obrazů z dějin národa českého. Když byl v září 1940 pozván na zahraniční cestu českých kulturních pracovníků do Německa, jejímž zlatým hřebem mělo být setkání s ministrem propagandy Josephem Goebbelsem, odmítnul. Byl to velmi odvážný krok, který si Němci rozhodli zapamatovat do budoucna.

Pamětníci vzpomínají, že nedočkavý Vančura žádal o místo v ilegálním odboji KSČ již roku 1939, ten ho ale bez zřejmých důvodů odmítl. S odbojem se potom spojil až v roce 1941, kdy mu bylo nabídnuto místo vedoucího v Národním revolučním výboru inteligence, který založil Julius Fučík. Vančura místo přijal, neboť se s Fučíkem znal už z vily Tereza a věděl, do čeho jde.

Opatrnost nestačila

Vladislav Vančura se snažil chovat velmi opatrně, dokonce ani své ženě neřekl nic konkrétního. Ludmila Vančurová jen věděla, že se její muž schází v Praze s „určitými lidmi“. Po odhalení

Julia Fučíka v dubnu 1942 byl zatčen také jeho spolupracovník Jaroslav Klecan. Ten potom u výslechu neuvědomující si význam Vančury nejen pro odboj, ale také pro českou kulturu, jeho jméno vyzradil. Dne 12. května 1942 okolo páté hodiny ráno vpadlo do vily Vančurových gestapo a odvedlo slavného spisovatele k výslechu. Tam Vančura popřel svou účast v odboji. Snad by měl nějakou naději na přežití, kdyby se dva týdny nato neodehrál atentát na Heydricha a nebylo vyhlášeno stanné právo. Dusno, které nastoupilo po tak odvážném činu, vybičovalo chuť Němců mstít se a silou přinutit obyvatelstvo ke spolupráci s okupanty. A co hůř – využít k takovému tlaku těch, které mají lidé nejraději. Těch, kteří je těšili svými knihami, hudbou, divadelními hrami, filmy. Vrcholní představitelé kultury, a mezi nimi i Vančura, byli pro ztrápené obyvatelstvo Protektorátu oporou „tam nahoře“.

Vladislav Vančura byl popraven dne 1. června 1942 na Kobyliské střelnici. Naštěstí pro budoucí generace se manželce Ludmile Vančurové podařilo zachránit před gestapem většinu spisovatelových rukopisů.

Alena Santarová (roz. Vančurová) 8. 4. 1923 – 15. 5. 1967

Jediná dcera Vladislava Vančury nezdělala po svém otci jen jméno a rodinnou vilu, ale také lásku k literatuře a filmu. Aby unikla totálnímu nasazení za druhé světové války, byla zaměstnána jako herečka a dokonce byla několik let provdána za filmového režiséra Bořivoje Zemana (1912–1991). Jejím druhým manželem se stal architekt Jindřich Santar (*1923). Od roku 1949 se věnovala převážně práci redaktorky (Rudé právo, Květy, nakladatelství Československý spisovatel, nakladatelství Albatros). Mimo práci v redakci se věnovala i vlastní literární činnosti. Mezi nejpopulárnější díla patří například povídková kniha Deset z první řady (1951), dívčí román Káťa, Katrin, Katynka (1959) nebo detektivní román Program na neděli (1966).

{phocagallery view=category|categoryid=160|limitstart=0|limitcount=0}